

Skalka pri Trenčíne - nenápadný klenot kultúry

Rozlohou nevelký priestor medzi kostolíkom na Malej Skalke, kláštrom a jaskyňou na Veľkej Skalke a príľahlým vrchom Chochel v sebe skrýva okrem magickej atmosféry aj viacero kultúrno-historických odkazov nielen v slovenskom, ale aj v stredo-európskom kontexte.

Svätí Svorad-Andrej a Benedikt – prví svätci Uhorského kráľovstva

Významným sakrálnym objektom sa Skalka stala po príchode sv. Benedikta, okolo roku 1031, a jeho neskoršej mučeníckej smrti. Svätí Svorad (Andrej) a Benedikt sa stali prvými kanonizovanými svätcami v Uhorsku (ešte v 11. storočí), a Skalka sa stala odvtedy významným pútnickým miestom – najstarším na Slovensku i v celom Uhorskom kráľovstve.

Najstaršia legenda Uhorského kráľovstva

„Život svätých pustovníkov Svorada Vyznávača a Benedikta Mučeníka, napísaný Maurusom, Päťkostolským biskupom“ – z rokov 1064 – 1070, je najstaršou legendou Uhorského kráľovstva vôbec. V stredoveku bola známa v celej Európe – jej dobové opisy sú dodnes zachované v Kráľovskej knižnici v Bruseli, v Mazarinovej knižnici v Paríži, v Mníchove, v Széchényiho knižnici v Budapešti, najstaršia verzia z 13. storočia je v Záhrebskom breviári v Univerzitetnej knižnici v Záhrebe.

Malá Skalka

Na ceste z Trenčína do Nemšovej upúta pozornosť kostol s dvoma zďaleka viditeľnými vežami – táto baroková podoba kostola pochádza z roku 1745 a je výsledkom stavebnej činnosti trenčianskych jezuitov. Pôvodne stála na tomto mieste neskorogotická kaplnka bez veží, ktorú dal koncom 16. storočia stavebne upraviť uhorský palatín Juraj Turzo – jedna z najvýznamnejších postáv domáceho humanizmu, reformácie a renesancie. V roku 1924 tu nitriansky biskup Karol Kmeťko vyhlásil celý areál Skalky za slovenské pútnické miesto s významom, aký majú Lourdy vo Francúzsku...

Jaskyňa na Veľkej Skalke – prvá sprístupnená

K Benediktovej na Veľkej Skalke sa viaže prvá najstaršia písomná zmienka o jaskyni na území Slovenska – je z rokov 1220 – 1224. Viaže sa k legende o sv. Benediktovi – keď pustovníka pri modlitbe prepadli zbojníci, poprosil Boha o pomoc, dotkol sa rukou skaly a tá sa otvorila – doteraz možno pri ústí jaskyne nájsť odtlačok ruky na skale...

Veľká Skalka – posolstvo 10-tich storočí

Kostol na mieste kanonizácie sv. Benedikta musel stáť na Veľkej Skalke už okolo roku 1083, písomne je doložený v roku 1208, od roku 1224 aj s benediktínskym kláštrom. Architektonické fragmenty poukazujú na priaznivé obdobie benediktínskeho opátstva – 23. júna 1238 sa tu osobne zastavil aj uhorský kráľ Belo IV.. Na mieste vchodu do jaskyne je zachovaný výtvarne hodnotný kamenný ranogotický portál z prelomu 13. a 14. storočia – doby Matúša Čáka, keď opát Štefan dal prednosť kňazskej službe Matúšovi pred politikou. V 14. – 15. storočí je doložené aj kláštorné skriptorium, kde sa ručne prepisovali a viazali knihy – Skalka bola v tomto období významným duchovným a knižným centrom stredného Považia. Od roku 1528 patrili výnosy opátstva nitrianskym biskupom, ale samotný objekt kláštora chátral až do roku 1644, keď správu prevzali trenčianski jezuiti. Dnešná podoba je výsledkom stavebných úprav a činnosti jezuitov v 17. a 18. storočí. Ďalšie dlhé obdobie nezáujmu o Skalku prelomil až trenčiansky farár a historik Ľudovít Bonaventura Stárek (objavitel' rímskeho nápisu v Trenčíne) v polovici 19. storočia, veľké púte sa konali za prvej Československej republiky a zase nasledovalo chátranie až do roku 1989. Súčasná záchranná práca sa začali až po páde komunizmu...

Etnické stopy – od 3000 p. n. l. po kresťanstvo

Kontinuita osídlenia sa začína v polovici 3. tisícročia p. n. l., v posledných dvoch storočiach p. n. l. bol masív Skalky najhustejšie osídlený ľuďmi *púchovskej kultúry*. Z etnického hľadiska tvorili dominantnú zložku tejto kultúry Kelti-Kotíni. Po prelome letopočtov sa sem prisťahoval *germánsky kmeň Kvádov*, ktorého kráľ Vannius založil v rokoch 21 – 50 prvé kráľovstvo na území Slovenska. Pôvodní Kelti, ako odborníci na spracovanie kovov, splynuli za čias germánskych a rímskych s novými usadlíkmi. Príchod Slovanov v 5. – 7. storočí sa v osídlení Skalky prejavil od 9. storočia, keď nachádzame aj prvé stopy kresťanskej kultúry.

Igor • Zmeták, etnológ

Skalka near Trenčín – Inconspicuous Cultural Gem

Besides radiating a magical atmosphere, an unextensive area between the church on Malá Skalka and the monastery and cave on Veľká Skalka, along with the adjacent Chochel Hill, leaves a cultural and historical legacy echoing not only in Slovak but also in central European context.

St. Andrew-Svorad and St. Benedict – the Hungarian Kingdom First Saints

Skalka became a significant sacral site after the arrival of Saint Benedict, around the year 1031, and later after his martyrdom. St. Andrew-Svorad and St. Benedict were the first saints to be canonized in the Hungarian Kingdom, as early as in the 11th century. At that time, Skalka became an important pilgrimage site – the oldest in Slovakia and in the entire Hungarian Kingdom.

The Oldest Legend of The Hungarian Kingdom

“The Lives of Saint Hermits, Svorad The Confessor and Benedict the Martyr, written by Maurus, Bishop of Pátkostolie (Quinque Ecclesiae /Pecs)”, dating to 1064 – 1070, is rated as the most ancient legend of the Hungarian Kingdom ever. In the Middle Ages, it was noted in the whole Europe. Up to this time, its then descriptions have been preserved in the Royal Library in Brussels, the Mazarini Library in Paris, the Szechenyi Library in Budapest, or in Munich. Its oldest version dating back to the 13th century is available in the Zagreb Breviary in the University Library in Zagreb.

Malá Skalka (Lesser Skalka)

On the way to Nemšová from Trenčín, a twin-tower church, visible from a distance, will catch your eye. The baroque appearance of the church goes back to the year 1745, as a result of reconstruction by the Trenčín Jesuits in the place of the former late-Gothic chapel without towers. In the late 16th century, the chapel got rebuilt by Hungarian Palatine Juraj Thurzo, one of the most outstanding local representatives of humanism, Reformation and Renaissance. In 1924, Karol Kmeťko, Bishop of Nitra, proclaimed the Skalka area a Slovak pilgrimage site, similar in importance to Lourdes in France...

Cave on Veľká Skalka (Greater Skalka) – the first made accessible

The first written reference on a cave in the territory of today's Slovakia is related to St. Benedict Cave on Veľká Skalka and originates around the years 1220 to 1224. It refers to St. Benedict legend; legend has it that when the hermit got attacked by bandits during a prayer, he besought God for help, touched the rock with his hand, and the rock opened up; you can still see his hand imprint on the rock by the cave entrance.

Veľká Skalka – Legacy throughout Ten Centuries

The church is presumed to have been standing in the place of canonization of St. Benedict on Veľká Skalka around the year 1083, although the oldest written record refers back to 1208; in 1224, the Benedictine monastery is first mentioned. Architectural relics indicate the flourishing period of the Benedictine Abbey; on 23 June 1238, Hungarian King Belo IV stopped there. At the entrance to the cave, there has been preserved an early-Gothic stone portal of a great artistic value, originating at the turn of the 13th and 14th centuries. It was the period of Matúš Čák, when Abbot Štefan preferred his service as a priest to Matúš Čák to politics. Likewise, the documentary evidence confirms that in the 14th and 15th centuries, there used to be a monastery scriptorium, where books were rewritten and bound manually. This period saw Skalka as a notable spiritual and library centre of the central Vah Valley region. Since 1528, the yields of the Abbey had belonged to the Nitra bishops, but the monastery kept on dilapidating up to 1644, when the Trenčín Jesuits took over its administration. Its current looks basically result from the reconstruction and expansion of the premises carried out by the Jesuits throughout the 17th and 18th centuries. Following was quite a long period of Skalka falling into oblivion, which was interrupted as late as in the 19th century by a Trenčín priest and historian Ľudovít Bonaventura Stárek (he also discovered the Roman inscription on the Trenčín Castle rock). During the first Czechoslovak Republic era, mass pilgrimages were held, to be subsequently followed by long years of decline until 1989. The current preservation and restoration had not begun until after the fall of communism...

Ethnic Traces - from 3000 BC to Christianity

The continual settlement of the site dates back to the middle of the 3rd millennium BC. In the last two centuries BC, the Skalka massif was most densely populated by the Púchov Culture people. Ethnically, the Celts were a predominant part of this culture. After the breakthrough AD, a Germanic tribe of Quads moved to the area; between the years 25 and 50 AD, their King Vannius founded the first kingdom in the territory of present-day Slovakia. During the Germanic and Roman times, the original Celts, experts at metal treatment, merged with the new settlers. The arrival of the Slavs in the 5th – 7th centuries is reflected in the settlement of Skalka starting in the 9th century, the period that the first traces of the Christian culture fall into.

Igor Zmeták – Ethnologist

Translated by Alica Zmetáková

